

MemoriiJurnale

Petre Sirin

Castele în Spania

Cronică de familie
1949–1959

Prefață de
Alexandru Lupescu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Ioana Vilcu
DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură și Tipografie

© HUMANITAS, 2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SIRIN, PETRE

Castele în Spania: cronică de familie: 1949–1959 / Petre Sirin;

pref.: Alexandru Lupescu. – București: Humanitas, 2013

ISBN 978-973-50-3092-6

I. Lupescu, Alexandru (pref.)

821.135.1-94

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

PREFAȚĂ

Petre Sirin – secvențe cinematografice

Paradoxal? Nicicum! Într-o lume bulversată încă, în care totul e de-a valma, în care oamenii fug care încotro, risipindu-se în cele patru vânturi, când spaima de foc și moarte naște un singur gând – supraviețuirea –, când tăvălugul unui Octombrie Roșu schimbă destine într-o clipă, atunci te poți naște român la Chișinău, dintr-un tată polonez din Odessa și o mamă ucraineană din Kiev. Bucureștiul pare mai liniștit, mai departe de pericolul de care se tem cei ce n-au reușit să se îndepărteze de granița fostului imperiu țarist.

Petre Sirin își petrece copilăria la București, în grija unor părinți iubitori pe care, uneori, îi lasă singuri pentru a se bucura de răsfațul bunicilor rămași în Chișinău.

În casă vorbește rusa, în afara ei româna. Când absolvă Institutul Francez, stăpânește perfect atât franceza, cât și germana. Evenimentele prin care au trecut părinții l-au marcat, așa încât alegerea facultății nu e o problemă. La terminarea cursurilor universitare, este numit profesor de istorie într-o școală din capitală.

Curând își dă seama că locul lui nu e la catedră. Nici vorbă să povestești copiilor despre „trecute vieți de doamne și domnițe“... Un cunoscut îi vorbește despre fascinanta lume a teatrului și a cinematografului. Și iată-l absolvent al Secției regie de film din cadrul Institutului de Teatru și Artă Cinematografică „I.L. Caragiale“.

Este repartizat la Studioul Cinematografic „Al. Sahia“. Nu se opune. Dimpotrivă, acceptă bucuros. Va face filme despre ruine

străvechi, picturi celebre... Pasiunea pentru istorie nu a dispărut, îl va însoți permanent în întreaga carieră.

La prospecții și filmări, străbate țara de-a lungul și de-a latul, de la Păcuiul lui Soare la Biharia – cetatea de pământ din nord-vestul țării, de la insula Ada-Kaleh la Istria sau la mănăstirile din nordul Moldovei. Cele două Sarmizegetuse sunt cât mai des vizitate, ca și oaza de cultură și tradiții străvechi a Maramureșului, cercetată sat cu sat în căutarea subiectelor. Face film după film, apreciate în țară, dar mai ales în afară, și nu regretă cei trei ani de studii muzicale, când visa să cânte pe scenele lirice ale lumii.

„Nu pot aștepta să se ridice cortina pentru a spune ceea ce am de spus.“ Am dat de această remarcă într-o însemnare a sa din arhiva personală.

Trăiește frenetic din zori până noaptea târziu. Și când obligațiile profesionale sunt îndeplinite, se retrage în „Cabinetul rece“, o încăpere îngustă, fără ferestre, în casa din strada Mircea Vodă nr. 68. Și scrie... Scrie despre personaje care l-au fascinat. Gilles de Rais este cel mai des luat în seamă. Obsedat parcă de acest personaj, lucrează timp de peste cincisprezece ani la finalizarea romanului *Aproapele nostru*, *Barbă-Albastră*. George Tomaziu parcurge textul și schițează în stil caracteristic, numai din tuș și salivă, portretul eroului – „să fie pe copertă, dacă se va publica vreodată“.

Merge pe jos de acasă până la Sahia fără să resimtă oboseala. Silviu Stănculescu, vocea preferată pentru imprimarea textelor, îl așteaptă.

„Iar ai venit pe jos? Mai bine treceam pe la tine și te aduceam cu mașina...“

Sunt buni prieteni, comunică excelent. Silviu va fi printre primii vizitatori, împreună cu întreaga familie, la casa lui Sirin de la Bran.

Și din nou prospecții și filmări de-a lungul și de-a latul țării. Din nou scenarii literare, cinematografice... Apoi „Cabinetul rece”: se materializează *Cariera lui Doris Gray*, o parafrază la *Portretul lui Dorian Gray* de Oscar Wilde.

De la Paris, Roland Barthes, mentorul său spiritual și fost director al Institutului Francez din București, unul dintre cei trei corifei ai structuralismului în literatura franceză, îl invită în Franța. S-ar duce... Ar fi un prilej de a se reîntâlni și cu George Tomaziu, stabilit deja cu familia la Paris. Dar nu cere pașaport, știe că n-ar avea succes. În schimb, călătorește în spațiul socialist, participând la multe festivaluri internaționale ale filmului de scurtmetraj. Este încântat de Praga, la Cracovia descoperă că numele său de familie apare frecvent în scrieri privind istoria Poloniei și stabilește că familia tatălui său are descendență nobilă încă de prin secolul al XVII-lea și că, scăpătați, vechii nobili polonezi, la îndemnul Ecaterinei, împărăteasa Rusiei, veniseră în Crimeea să dea o mână de ajutor la construcția Odesei.

Asistând la săpăturile de la mormântul lui Negru Vodă, află de la Corina Niculescu, pe atunci șefa Secției de artă feudală de la Muzeul Național, un amănunt ce îi permite să propună studioului încă un film – *Costumul de ceremonie la curțile medievale românești*. Costumul descoperit în mormântul lui Negru Vodă era al patrulea, de-acum în dotarea muzeului bucureștean.

În 1972 face parte din delegația română la un alt festival, de data aceasta la Leningrad și Moscova. În Leningrad face imprudența să se intereseze de singura sa rudă de sânge, o verișoară primară, fiica mătușei sale Natalia, soră a mamei. Și astfel se poate vedea pentru prima oară în viață cu Vera. Ea lucrează la Lenfilm, este scenograf, locuiește cu o colegă (după modelul sovietic). Rămâne la Vera trei zile, refuzând să ia parte la debateri, după care se întoarce în țară. Află însă curând că, la o oră după plecarea sa de la locuința Verei, aceasta a fost arestată,

judecată și internată într-un lagăr de muncă sovietic. Motivul: ascunsese faptul că avea rude în România. Petre Sirin nu va mai afla niciodată nimic despre ea. Tot restul vieții va trăi simțindu-se vinovat pentru dispariția Verei.

În 1942 armatele româno-germane ocupaseră Kievul. Împreună cu mama sa, Petre Sirin se află la Chișinău. Bunica din partea mamei se stingea. Imediat după înhumarea bătrânei, au plecat spre Kievul eliberat, în căutarea rudelor. În drum spre Kiev, Natalia a coborât într-o gară pentru a lua apă de băut. Nu s-au mai văzut niciodată. Au aflat că a trăit tot restul vieții la Leningrad sub un nume de împrumut, în plină clandestinitate.

Ajunși la Kiev și regăsind rudele, au ieșit în oraș, vrând să procure de mâncare. Gest neinspirat. N-au apucat să cumpere nimic. O patrulă germană le-a cerut actele la control, i-a arestat și i-a depus sub pază în curtea unei biserici. Până dimineață, curtea bisericii se umpluse cu tot felul de „suspecți“.

În zori au fost împărțiți în două coloane: cei buni de muncă, printre care Petre Sirin cu mama sa, au fost conduși la gară și urcați într-un tren de marfă cu direcția Polonia. Cei neputincioși au fost uciși undeva, la marginea Kievului, într-o râpă devenită de atunci celebră.

La Lvov trenul în care se aflau cei doi Sirin (Petre avea 16 ani, mama sa 42) a staționat multă vreme. Doamna Sirin a reușit să-l convingă pe soldatul care păzea vagonul, plătindu-l cu toți banii pe care-i avea, să-i permită să coboare puțin pe peron. Planul era simplu: pe peronul alăturat se pregătea de plecare un alt tren în direcția Cernăuți–București. Câteva secunde au fost de ajuns: cei doi se aflau de-acum în trenul ce tocmai se îndepărta.

Bucuria nu a durat prea mult. La controlul biletelor, Petre și mama sa nu erau în ordine. Nu aveau bilete și, mai grav, nu aveau acte. Ce a urmat e lesne de înțeles. Au fost conduși și dați în paza jandarmeriei din gara Cernăuți. Judecați de Curtea

Marțială, au fost condamnați la moarte pentru încercare de trecere frauduloasă a frontierei pe timp de război.

Au scăpat cu viață ca în filmele americane. Cineva dintre cei prezenți în tren la reținerea celor doi, odată ajuns la București, a mers direct la locuința familiei Sirin, povestind toată întâmplarea. L-a sfătuit pe dl Sirin să meargă de urgență la Palatul Regal și să stăruie pentru eliberarea celor doi aventurieri. Tatăl lui Petre Sirin a fost primit de un ofițer de gardă. A lăsat un memoriu și peste 48 de ore cei doi erau deja acasă.

De remarcat că dlui Sirin încă nu i se acordase în 1942 cetățenia română, deși făcuse anual demersuri pentru a o obține. A căpătat-o abia în '43. În 1920 făcuse parte din echipajul navei *Kornilov*, care îl conducea în exil pe generalul Wranghel. Rămăsese în Constantinopol fără acte, fără bani. Singura sa avere era talentul de a reproduce ușor tot ceea ce vedea. O vreme s-a descurcat făcând portretele vânzătorilor din bazarul turcesc. Cu greu a ajuns într-un târziu la Chișinău, ajutat de o rudă. A urmat cursurile Academiei de Arte, iar după absolvire s-a mutat în București, unde putea găsi mai ușor de lucru. Editurile bucureștene îi oferă posibilitatea de a executa coperte și ilustrații la publicațiile vremii. Peste patruzeci de ani va desena abecedarele și cărțile de școală pentru elevii României. Cu toate acestea, cetățenia română o va obține abia în 1943, când a trebuit să-și clarifice situația față de armata română.

În 1962 se va stinge în urma unui atac cerebral. Cu o zi mai înainte ne luaserăm bun rămas dis-de-dimineată. Îl lăsasem migălind la desenul unui pui de găină. Când m-am întors, seara, așezat în aceeași poziție, lucra la același desen. O zi mai târziu își încheia socotelile cu lumea. La el se referea, în *Amintiri aproximative*, Vlad Mușatescu, redând o discuție cu Petre Belu la Sinaia, când scria că la Editura Hertz lucra un rus alb, „un desenator capabil să-ți facă portretul privindu-te din spate“.

În cei peste 45 de ani cât am avut privilegiul de a-i fi aproape, locuind sub același acoperiș în cele două case, din București și Bran, Petre Sirin rareori vorbea despre el. Era discret în privința propriei persoane, în schimb, în zilele când casa era plină de musafiri, devenea volubil și nu trebuia rugat mult ca să cânte. Avea o voce plăcută, baritonală. Cânta arii din opere sau operete, dar nu ezita să interpreteze și vechi cântece rusești, romanțe de mult uitate.

După moartea lui Mihai Rădulescu, doamna Alice Rădulescu i-a propus lui Petre Sirin să participe în cimitirul din Jilava la deshumarea fiului său pentru a fi mutat în capela familiei din cimitirul Bellu. Era nevoie de un martor din afara familiei. Odată consumat acest trist episod, doamna Rădulescu l-a invitat la dânsa pe Petre și i-a pus în brațe scrisorile rămase, jurnalele de front, precum și caietele de însemnări intime ale lui Mihai. Toate au stat la baza elaborării a ceea ce se intitulează azi *Castele în Spania*.

Prietenia dintre Mihai Rădulescu și Petre Sirin s-a soldat cu încă o lucrare valoroasă.

În timpul când Constantin Noica avea domiciliu forțat la Câmpulung-Muscel, Mihai Rădulescu i l-a prezentat pe Petre Sirin. La propunerea lui Noica de a se apuca imediat de greaca veche, Sirin a pus în pagină *Caietele grecești*, o sinteză valoroasă, o altă istorie a filozofiei pe care aș numi-o „cinematografică“.

Iar acum, câteva cuvinte despre *Secretul unui tablou*.

Vară toridă. Colindăm țara. După Sighișoara, ne oprim la Sibiu. Suntem în căutare de subiecte de film. Intrăm în muzeul creat de către baronul Samuel Brukenthal – sursă inepuizabilă de subiecte. De peste o jumătate de oră, unul dintre ghizii muzeului ne urmărește, curios... Îi spunem ce vrem și-l rugăm să ne ajute să vedem și depozitul. Tipul ezită, dar până la urmă se lasă convins. Ne însoțește în depozit. Scormonim cu privirea

toate cotloanele. Ne oprim asupra unui tablou de dimensiuni reduse. Este portretul unui bărbat. Privim lucrarea cu atenție, dar nu putem stabili autorul, iar cei de la muzeu nu ne pot lămuri. Sunăm la București, îl găsim pe Radu Ionescu. El știe ce este de făcut. După aproape două săptămâni, aflăm că am dat peste singurul Tițian din țară!

Propunerea făcută Studioului Sahia este aprobată: *Secretul unui tablou* intră în lucru. La premiera filmului, bucurie mare... Care nu ține, din nefericire, prea multă vreme. Nu trece mult și muzeul din Sibiu este jefuit de mai multe tablouri. Printre ele – lucrarea lui Tițian.

Cercetările pentru descoperirea autorilor acestui jaf i-au condus pe anchetatori spre... regizorul filmului. Multă vreme Petre Sirin a trebuit să suporte interogatoriile, suspiciunile și nu o dată bădărațiile celor ce-l considerau suspectul numărul unu.

Portretul lui Tițian a fost recuperat târziu, după 1989. Fusese expus spre vânzare la New York. O bună parte dintre celelalte lucrări dispărute nu au fost găsite nici până în ziua de azi.

ALEXANDRU LUPESCU¹

Bran, mai 2011

1. Alexandru (Sașa) Lupescu este moștenitorul lui Petre Sirin și depositoryul tuturor manuscriselor acestuia. (*N. ed.*)

Am durat...
Toți au murit, dar eu am durat
Și am strâns toate câte rămâneau
după cei morți...
Nu bani, nu lucruri, ci hârtii vechi,
care mai păstrau încă crâmpie
de viață...
Am strâns bucățele de viață,
păstrate pe petice de hârtie...

Petre Sirin, august 1973

PARTEA I

Îl cunoscusem pe Mihai Rădulescu prin 1949, vara...

Tocmai făcusem o excursie sentimentală în Făgăraș și eram de câteva zile în București, pradă unor simțăminte dintre cele mai contradictorii, când mă pomenii cu un amic – Jean H[erdan]¹, un tânăr prețios și distins, cu părul ondulat și de o nuanță aurie mult prea frumoasă pentru a fi firească.

Veșnic preocupat de relațiile sale mondene, venise și de data aceasta să mă anunțe că unul dintre bunii săi prieteni era în trecere prin București și că i-ar fi făcut fără îndoială plăcere să mă cunoască... De fapt, temându-se de nereușită, nu-mi spuse lucrul acesta decât într-un sfârșit, atunci când, scoțându-mă la plimbare, ne întâlnirăm la un colț de stradă cu amicul în chestiune.

— Ce treabă bine ticluită! am gândit eu.

Era Mihai R. Purta un costum alb și un zâmbet sfios, ce ținea de o latură ascunsă și de mulți necunoscută a caracterului său. Atât am remarcat. După câteva cuvinte de circumstanță, Jean H. se retrase, lăsându-ne singuri. La ora aceea, străzile înecate în lumină ale orașului erau pustii.

O luarăm agale pe marile bulevarde... Eu nu aveam gust pentru nimic și abia așteptam să mă întorc acasă. Continuum

1. Indicarea numelui complet între paranteze drepte i se datorează lui Alexandru Lupescu, iar între paranteze rotunde, autorului. (*Toate notele de subsol aparțin editurii.*)

însă să fiu politicoș și atent, pentru că așa îmi era firea și mai ales pentru că de data aceasta era vorba de o relație de-a lui Jean H. După câteva minute ne despărțirăm, fixând un rendez-vous pentru o zi oarecare...

Întâlnindu-ne în ziua fixată și plimbându-ne în sus pe Calea Victoriei, mi-a povestit câte ceva despre dânsul. De fapt locuia la Cluj, unde cânta la vioară în orchestra Operei. Acum, în vacanță, venise la București la părinții lui, care stăteau în apartamentul unui prieten – Dan Nasta – în cochetul bloc de pe strada Pușul de Piatră, care aparținuse chiar soției acestuia – Rori, o hiperintelectuală...

După o oprire protocolară la cofetăria de pe Calea Victoriei colț cu Grivița, ne-am îndreptat alene spre casa de pe Pușul de Piatră, în care găzduia, alături de părinții săi, chiar în camera soților Nasta, plecați în vilegiatură la mare.

În holul spațios al apartamentului era multă lume, printre care ne-am strecurat cu tot protocolul convenit de prezentări și sărutări de mâini... până în camera lui Mihai, unde am putut sta în sfârșit liniștiți de vorbă.

La despărțire, am promis să ne mai căutăm, dar, prins de problemele mele, am tergiversat până în ziua când am aflat că, isprăvindu-și concediul, Mihai se întorsese la Cluj.

Trecuseră cele două jumătăți ale tinereții mele...

Cea dintâi stătuse sub semnul Institutului Francez din România și al prieteniei cu Roland Barthes, care fusese ultimul director în funcție al „Versailles-ului“, cum îl denumea grupul meu de amici. Cea de-a doua fusese perioada mea de profesorat într-o școală medie cu limbă de predare rusa și a durat aproape trei ani.

Din această a doua jumătate nu m-am ales decât cu prietenia unui elev de excepție – Infantele – și, poate, într-un mod indirect – cu profesiunea vieții mele: cinematografia.

Două perioade împletite într-un chip mai mult sau mai puțin fericit cu o facultate de predilecție, Filozofia, și cu trei prietenii fundamentale: Vally [Valentin Bălănescu] și Crin [Teodorescu] – colegi la Filozofie, și Florino [Delatola] – muzician, vecin de cartier.

După trecerea celor două jumătăți ale tinereții, normal era să urmeze maturitatea. Pentru mine nu a fost însă așa, căci, dată fiind infanțitatea mea caracteristică, ceea ce a urmat a fost o prelungire a tinereții... Deprinzând încă din perioada Versailles-ului să vorbim între noi numai franțuzește și numai la plural, pentru că, de, rangurile noastre la curtea Regelui Soare fuseseră mult prea înalte, am păstrat aceste obiceiuri curioase și după plecarea amicului nostru francez.

Dar, pentru că Institutul Francez din România încetase de a mai exista, iar noi – cei patru – eram nevoiți să ne războim zi de zi cu forțe obscure, cu păgânii, cu necredincioșii, cu maurii, ne-am ales ca loc de reședință ideal Spania celui de-al treisprezecelea secol, Spania Reconquistei.

În felul acesta, eu am devenit rege al Aragónului, Crin – rege al Castiliei, Vally – rege al Navarrei, iar Florino – rege al Estremadurei și al Leónului.

Poate și pentru că intuiam, așa cum avea să scrie mai târziu Manuel Mujica Láinez în al său *Bomarzo*, că „Principii nu se conduc după obișnuite precepte etice, care sunt opreliști create doar pentru netrebnicii obtuzi...”

Oricum, astăzi toți regalii mei frați sunt morți... *Requiescat in pace.*

Singurul care a supraviețuit sunt eu: Yo, Don Pedro, rey de Aragón... Vorba lui Gogol din *Însemnările unui nebun*: „În Spania există un rege, și acela sunt eu!”

Însemnări

9 octombrie 1949

Crin – floare împărătească!
Dragostea o gust din plin, fără prejudecăți și fără reticențe.

15 octombrie 1949

Este o senzație poate prea complexă pentru a încerca să o descriu:
Liniște... Afară e ceață. Micuțul squar s-a schimbat în chip
feeric: mici crăcuțe, subțiri și negre, presărate cu perle de apă
transparente pe un fond cenușiu-mărgăritar. S-ar zice: o stampă
japoneză...

Față de acest peisaj mirific, cerul mediteranean rămâne banal
în frumusețea și azurul său. Cețurile au mai mult farmec.

Totul este bizar și straniu, dar nu te mai miri de nimic, doar,
poate – de lucrurile simple. Dar nici de acestea, căci ajungi la
concluzia că lucruri simple nici nu există: totul este complicat
la infinit și, atunci când îți dai seama că nu vei ajunge niciodată
să pătrunzi natura complicată a lucrurilor, totul redevine simplu,
și calm, și necesar...

17 octombrie 1949

Proiectul unei drame *en goût espagnol*¹ mă bântuie, mai cu
seamă după ce am văzut filmul *Ruy Blas*.

Mă gândesc s-o intitulez *Infanta*...

1. În stil spaniol (fr.).

19 octombrie 1949

Vis straniu...

Se făcea că eu și Atti [Costescu] și câțiva alții ne aflam undeva, într-o vizită. Iar eu căutam cu disperare cărțile mele de joc, acelea ale lui Dan, și mi-era o teamă grozavă că nu le voi mai găsi.

Apoi îl pierdeam și pe Atti și nici pe el nu reușeam să-l mai gășesc...

Între timp, era slujbă de noapte la catedrală, deoarece era Paște... Afară însă era încă rece. La poarta bisericii – doi schilozii. Unul din ei îmi păru frumușel, părea un copil. M-am dus la el și l-am îmbrățișat. Deodată însă îmi dau seama că de fapt e hidos... Și totuși nu am curajul să-l resping așa, dintr-odată. Continui să-l îmbrățișez, plângând însă de oroare... În sfârșit, reușesc să fug și să mă pierd în imensitatea bisericii. Pentru a fi sigur că nu voi putea fi găsit, mă strecor sub masa pe care ieri încă fusese întins Sfântul Aer cu imaginea punerii în mormânt. Îmi dau seama perfect de păcatul pe care îl făptuiesc în acest fel...

Întorc capul și îl zăresc pe Iisus oficiind slujba în fața altarului, înconjurat de cerșetori. Este liturghia oamenilor sărmani. Aș vrea să revin în mijlocul lor, dar nu îndrăznesc și îmi pare rău...

Până la urmă ies prin ușa mare a catedralei. Afară e rece, dar cerul este albastru, imens și plin de stele...

20 octombrie 1949

Dimineața – dispoziție proastă.

După-amiază – pregătire intensă în vederea examenului de la facultate.

Seniore! Vreau să cred că, în orice situație te vei afla, vei ști să alegi soluția cea mai bună... Sub această avalanșă de circumstanțe

Cuprins

Prefață de Alexandru Lupescu	
<i>Petre Sirin – secvențe cinematografice</i>	5
PARTEA I	
Însemnări	18
Iubitul	27
Maestrul	39
Agonia	80
Cele trei hagealâcuri	127
Vrăjmașul	151
Convalescențe	172
PARTEA A II-A	
Alb și Negru	201
Închisorile mele	213
Pontus Euxinus	228
Bilanț I	234
Bilanț II	239
Anul dur	252
Epilog	276